

Sylwia KACZMAREK*

DEMOLOWANIE JAKO RADYKALNE NARZĘDZIE W PROCESIE REWITALIZACJI¹

DEMOLITION AS A RADICAL TOOL IN THE PROCESS OF URBAN REGENERATION

Nr DOI: 10.25167/sm2017.028.01 s. 9–20

ABSTRAKT: Rewitalizacja, rozumiana jako sekwencja planowanych działań, jest procesem naprawczym zdegradowanych terenów miejskich, który odbywa się w wymiarach: przestrzennym, gospodarczym, społecznym i kulturowym. Celem procesu jest przywrócenie zdegradowanym obszarom ich wartości społecznej, tj. podniesienie jakości organizacji przestrzeni, zapewnienie właściwej struktury funkcji, poprawa warunków życia oraz stabilizowanie pozytywnych relacji pomiędzy różnymi grupami użytkowników. Obecnie w Europie planowane demolowanie polega na usunięciu zdegradowanej substancji materialnej i istniejących dysfunkcyjnych struktur społecznych. Na podstawie studium przypadku Lyon La Duchère (Francja) przeanalizowano kwestię, czy demolowanie może być traktowane jako uzasadnione narzędzie rewitalizacji miast, zwłaszcza w odniesieniu do społecznego wymiaru tego procesu.

SŁOWA KLUCZOWE: rewitalizacja, demolowanie, Lyon La Duchère, zrównoważony rozwój miasta

ABSTRACT: Revitalization, as a sequence of planned actions, is a recovery process of degraded urban areas, which takes place simultaneously in spatial, economic, social and cultural dimensions. The aim of the process is to restore degraded areas to their social value, i.e., to improve the quality of spatial organization, to ensure a proper structure of functions, to improve living conditions, and to stabilize positive relationships among different user groups. At present, in Europe, planned demolition means removal of degraded material substance and existing dysfunctional social structures. Based on the case study of Lyon La Duchère, (France), the paper analyses whether demolition can be treated as a legitimate tool for urban regeneration, especially with regard to the social dimension of the process.

KEY WORDS: urban regeneration, demolition of Lyon La Duchère, sustainable urban development

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, Instytut Geografii Miast i Turyzmu, Pracownia Rewitalizacji Miast, e-mail: sylwia.kaczmarek@geo.uni.lodz.pl

¹ Publikacja sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki na podstawie decyzji: DEC-2014/15/B/HS4/01940.

Wprowadzenie

Miasto jako przestrzeń wymiany nieustannie kształtuje swoją strukturę, ponieważ żyjąca tam społeczność przystosowuje obszar do swoich potrzeb. W procesie rozwoju cywilizacyjnego tereny mieszkaniowe, produkcyjne, usługowe, rekreacyjne, komunikacyjne zmieniają się w aspektach wielkości, rodzaju wypełniającej je zabudowy, sposobu wykorzystania przez użytkowników. Natomiast obszary niedostosowane do potrzeb użytkowników są zaniebawiane, ulegają niszczeniu, opuszczają je mieszkańcy, a przede wszystkim użytkownicy. Proces degradacji przestrzeni miejskiej jest integralnym elementem trwania każdego miasta. Podlegają mu tereny o różnym przeznaczeniu funkcjonalnym, stopniowo lub gwałtownie popadające w ruinę i zazwyczaj wymagające interwencji, podjęcia działalności naprawczej, w wyniku której powstaje nowy sposób organizacji przestrzeni oraz nowe jej wyposażenie. Cykliczność obecności terenów zdegradowanych i zastępowania ich nowymi formami organizacji przestrzeni, będącymi odpowiedzią na wyzwania i zagrożenia, jakie niesie ze sobą rozwój cywilizacji, analizowana jest obecnie w teorii rozwoju miejskiego jako jedna ze składowych koncepcji *urban resilience*, czyli miasta prężnego, elastycznie reagującego na zagrożenia i wyzwania, które występują w otoczeniu ekonomicznym, społecznym i kulturowym (Coafee, Lee 2016, *Dire la ville...* 2017, Kaczmarek 2012).

Współczesne miasta doświadczają wielu rodzajów degradacji istniejących tam struktur przestrzenno-funkcjonalnych i społecznych, która przybiera różne formy. Dotyczy ona sfery materialnej i społecznej. Forma materialna degradacji miasta polega na niszczeniu substancji fizycznej (budynków i ich zespołów oraz elementów infrastruktury), powoduje bezpośrednio obniżenie wartości ekonomicznej obszaru i w efekcie jego stagnację, a następnie upadek istniejących tam aktywności. Degradacja w sferze społecznej, której wskaźnikami są: bieda, ubóstwo, bezrobocie, wykluczenie, zjawiska patologiczne (wzrost przestępczości), również niekorzystnie wpływa na funkcjonowanie obszaru w mieście, ponieważ wywołuje konflikty między mieszkańcami i pozostałymi użytkownikami, a ponadto sprzyja degradacji materialnej. Konsekwencją staje się obniżenie wartości społecznej obszaru rozumianej jako stopień dostosowania organizacji przestrzeni, jej wyposażenia instytucjonalnego i estetyki do potrzeb mieszkańców i użytkowników. W zależności od wielkości miasta mierzonej liczbą mieszkańców zmienia się skala procesu degradacji, jego cechy wiodące oraz skutki, jakie wywołuje, zwłaszcza w kontekście obniżania i utraty wartości społecznej obszaru.

Procesy naprawcze w kształtowaniu współczesnej przestrzeni miejskiej

Planowana eliminacja terenów zdegradowanych jest działaniem stale obecnym w procesie kształtowania miasta. Cykliczne pojawianie się terenów zde-

gradowanych wymaga wprowadzania działań naprawczych w celu poprawy jakości organizacji przestrzeni. Współcześnie możemy wskazać trzy rodzaje interwencji dokonywanych w miastach, w ich istniejącej strukturze przestrzenno-funkcjonalnej, a w konsekwencji również społecznej, których celem jest eliminacja terenów zdegradowanych. Są to: modernizacja i renowacja, klasyczna rewitalizacja oraz rewitalizacja radykalna, czyli transformacja obszaru poprzez demolowanie. Wskazane rodzaje możliwych interwencji dobiera się w zależności od skali i zakresu istniejącej degradacji oraz celu dokonywanych przekształceń.

Modernizacja i renowacja są tymi sposobami eliminacji degradacji na danym obszarze, które zachowują dotychczasową jego formę oraz przeznaczenie, czyli utrwalają istniejącą strukturę funkcjonalno-przestrzenną. Prowadzone działania koncentrują się bowiem na eliminacji materialnych przejawów degradacji (odnowienie zabudowy istniejącej, częściowa jej wymiana) i choć przynoszą w efekcie poprawę jakości życia na obszarze, to jednak zasięg oddziaływania dokonanych zmian jest ograniczony i są one adresowane przede wszystkim do lokalnej społeczności. Ponadto działania modernizacyjne i renowacyjne mają charakter zachowawczy, zazwyczaj konserwują istniejącą strukturę funkcji, są realizowane jednowymiarowo, bowiem prowadzą do przekształceń przede wszystkim w wymiarze przestrzennym, materialnym.

Rewitalizacja w ujęciu klasycznym, rozumiana jako sekwencja planowanych działań, jest złożonym, wielowymiarowym procesem naprawczym zdegradowanych terenów miejskich o różnym przeznaczeniu funkcjonalnym. Istotą procesu są zmiany dokonywane jednocześnie w wymiarze przestrzennym, gospodarczym, społecznym i kulturowym (Kaczmarek 2001, 2015, Lorens 2010). Celem zróżnicowanych działań jest przywrócenie obszarom zdegradowanym ich wartości społecznej rozumianej jako: podniesienie jakości wyposażenia przestrzeni, uzyskanie prawidłowej struktury funkcji miejskich, poprawa warunków życia, trwałe występowanie pozytywnych relacji wśród różnych grup użytkowników (Rey 2013, Roberts, Sykes 2000). W kontekście terenów zdegradowanych rewitalizacja przekształca je znacząco, bowiem wprowadza nową formę organizacji przestrzeni, nowe funkcje, zachowując część obiektów istniejących i nadając im nowe przeznaczenie. Zazwyczaj obszary zrewitalizowane (zwłaszcza dawniej użytkowane przez przemysł) ze względu na swoje rozmiary, położenie, lokalizowanie w tym miejscach obiektów usługowych oraz pojawienie się zróżnicowanych grup nowych użytkowników w istotny sposób zmieniają relacje przestrzenne oraz funkcjonalne występujące w całym mieście. Tym samym rewitalizacja jako proces przekształcania miasta ma ponadlokalny zasięg oddziaływania sprawia, iż użytkownikami i odbiorcami nowej formy struktury przestrzennej i funkcjonalnej stają się nie tylko odbiorcy lokalni (mieszkańcy miasta), ale również przybysze (w tym także turyści, często licznie obecni). Z tej racji proces rewitalizacji realizowany w wielu miastach na świecie to

działania kompleksowe, wielowymiarowe, ewolucyjne, zapoczątkowane zmianą wymiaru przestrzennego (architektura i układ urbanistyczny) i ekonomicznego (nowy program aktywności gospodarczych – przede wszystkim funkcji miejskich z grupy usług o zasięgu ponadlokalnym), kontynuowane w wymiarze społecznym i kulturowym (powstają inne od dotychczasowych relacje grupowe na obszarze pomiędzy mieszkańcami i użytkownikami oraz odmienne typy zachowań w przestrzeni).

Wielowymiarowy proces rewitalizacji ma na celu przekształcenie obszarów zdegradowanych w sposób, który przywraca ich wartość społeczną w mieście, a zarazem zapewnia elastyczne dostosowanie organizacji przestrzeni do różnorodnych i współcześnie szybko zmieniających się potrzeb użytkowników. Tym samym celem procesu rewitalizacji jest stabilizacja odtworzonej wartości społecznej obszaru i zapewnienie jego sprawnego działania w dłuższej perspektywie czasu. Przedstawione podejście elastyczności sprawczej w realizacji procesu rewitalizacji wymaga nie tylko prawidłowej diagnozy przyczyn zaistniałej na obszarze degradacji (materialnej i społecznej), ale również przygotowania i przeprowadzenia programu naprawczego, który skutecznie wyeliminuje lub przynajmniej zminimalizuje możliwość ponownego wystąpienia potencjalnych zagrożeń w przyszłości.

Przy tak zakreślonym długofalowym celu rewitalizacji coraz częściej ważnym elementem współczesnego programowania tego procesu w wielu miastach na świecie są zdecydowane działania, które polegają na planowym usuwaniu zdegradowanej substancji materialnej (wyburzenia) oraz likwidacji istniejących struktur społecznych (zmiana miejsca zamieszkania, nowe propozycje lokalizacji). Mamy wówczas do czynienia z radykalną rewitalizacją, w której stosuje się demolowanie, czyli planowane niszczenie zdegradowanej struktury fizycznej (obiekty materialne), a także dysfunkcyjnych struktur oraz relacji społecznych (eliminacja zjawisk patologicznych, biedy i wykluczenia). Wspomniane działania umożliwiają wprowadzenie rewolucyjnych zmian morfologicznych, społecznych, kulturowych, a także gospodarczych w organizacji przestrzeni problemowego obszaru. Ten sposób postępowania w działaniach naprawczych możemy określić mianem transformacji poprzez demolowanie, staje się on zarazem etapem procesu rewitalizacji. Usuwa istniejące, źle funkcjonujące a często, choć nie zawsze, zdegradowane zagospodarowanie (elementy materialne) w celu zastąpienia innym: o tej samej funkcji w nowej formie lub o całkowicie nowej funkcji wpisanej w odpowiednią nową formę.

Kwestia eliminacji substancji materialnej, która w wielu przypadkach jest zaniedbana, źle utrzymana, w złym stanie technicznym i aby mogła dalej istnieć, wymaga przeprowadzenia kosztownych, często nieracjonalnych ekonomicznie remontów, nie wzbudza zazwyczaj kontrowersji. Tym bardziej, że wyburzenia są wstępnym etapem rewitalizacji i w miejsce zdegradowanej substancji prze-

widywane jest wzniesienie nowoczesnych, lepiej przystosowanych do współczesnych potrzeb obiektów mieszkalnych i usługowych.

Znacznie więcej wątpliwości budzi natomiast demolowanie stosowane jako działanie eliminujące degradację społeczną. Proces ten polega na sterowanej (przez ośrodek decyzyjny zajmujący się planowaniem i nadzorujący przebieg rewitalizacji) zmianie składu lokalnej społeczności zamieszkującej obszar. Celem postępowania jest destrukcja istniejących na obszarze negatywnych powiązań społecznych, do których należą: grupy przestępcze (zwłaszcza zajmujące się dystrybucją środków odurzających), zbiorowości słabe społecznie (ich członkowie borykają się z biedą, bezrobociem, patologiami rodzinnymi), pozostające w permanentnym, czasem wielopokoleniowym stanie wykluczenia, nieradzące sobie z dotykającymi je problemami. Demolowanie społeczne jako proces eliminacji źle funkcjonujących i patologicznych zbiorowości polega na czasowym bądź stałym przeniesieniu poszczególnych rodzin (dyslokacja) w inne strefy miasta, gdzie znajdują się mieszkania socjalne. Ten typ działań pozwala na rozproszenie w przestrzeni zidentyfikowanych wcześniej społeczności dysfunkcyjnych i często jest to dla członków tych społeczności jedyna szansa na poprawę ich sytuacji (uzyskanie pracy, rozpoczęcie lub uzupełnienie edukacji, trwałe oddzielenie od wpływów patologicznego środowiska itp.).

Studium przypadku: zespół mieszkaniowy La Duchère w Lyonie (Francja)

Interesującym poznawczo i wartościowym dla analizy zastosowania demolo- wania w procesie rewitalizacji społecznej i przestrzennej przykładem jest projekt realizowany w zespole mieszkaniowym La Duchère w Lyonie (Francja), na obszarze którego prowadzone były przez autorkę badania *in situ* w latach 2013–2014 oraz 2017. Studia terenowe polegały na dwuetapowej inwentaryzacji urbanistycznej terenów objętych projektem pozwalającej na identyfikację przebiegu radykalnej rewitalizacji, kwerendzie dostępnych opracowań planistycznych, analizie krajobrazu miejskiego oraz uzyskaniu informacji przy wykorzystaniu wywiadów eksperckich oraz wypowiedzi medialnych pochodzących od aktorów (przedstawicieli instytucji i organizacji) uczestniczących w przedstawionym procesie przekształceń fragmentu miasta. W grupie ekspertów, których opinie analizowano, znalazły się osoby reprezentujące: obszar metropolitalny Grand Lyon, miasto Lyon, instytucję koordynującą realizację projektu (La Mission Lyon La Duchère), przedstawiciele organizacji pozarządowych grupujących lokalnych mieszkańców oraz naukowcy z Uniwersytetu Lyon 2. Zebrane materiały źródłowe pozwalają przeprowadzić krytyczną analizę dotychczasowych efektów realizacji projektu w trakcie jego trwania (zakończenie przewiduje się w roku 2018).

Zespół mieszkaniowy La Duchère usytuowany jest na wznoszącym się nad Saoną trzecim co do wysokości wzgórzu, w zachodniej części miasta. Do połowy lat 50. XX w. były to obszary rolnicze i leśne użytkowane przez lokalnych mieszkańców. Ponadto obszar ten z racji swojego położenia topograficznego już od średniowiecza pełnił funkcję obronną, w wieku XIV wzniesiono tu zamek, natomiast w XIX w. obszar stanowił jedno z 23 ogniw fortyfikacji Lyonu, dzięki wybudowanemu w latach 1844–1851 fortowi-twierdzy. W drugiej połowie XX w., wraz z rozwojem demograficznym i ekonomicznym Lyonu, w mieście wystąpił znaczny niedobór liczby mieszkań. W tej sytuacji władze lokalne podjęły decyzję o lokalizacji w tym miejscu terenów mieszkaniowych w postaci osiedla blokowego, dostępnego dla mniej zamożnych grup społeczeństwa w formule mieszkań socjalnych. La Duchère od tego momentu stała się obszarem, gdzie następnie sukcesywnie w latach 1958–1962 (I etap), 1963–1965 (II etap) i 1967–1970 (III etap) wzniesiono modernistyczny zespół liczący 5300 mieszkań, złożony z wielokondygnacyjnych budynków blokowych wykonanych w technologii prefabrykatów betonowych, w którym w roku 1975 mieszkało ok. 20 tys. osób. Zaprojektowana i realizowana struktura przestrzenno-funkcjonalna oraz architektura osiedla w czasie jego budowy były kwintesencją ówczesnego rozumienia idei nowoczesności. Wielokondygnacyjne, proste w formie geometryczne bryły, pozbawione detalu architektonicznego, zorientowane w kierunku wschód–zachód, zapewniały odpowiednie nasłonecznienie mieszkań. Z kolei usytuowanie na wzniesieniu eksponowało budynki w krajobrazie i jednocześnie żyjący tam ludzie mieli z okien swoich mieszkań widok imponującej panoramy historycznych części Lyonu rozciągającego się u stóp wzgórza. Mieszkania w tych budynkach wyposażone były w pełni w niezbędne instalacje techniczne, zaprojektowane funkcjonalnie w charakterystyczny dla modernistycznej doktryny modułowy układ powtarzalnych sekcji. Ponadto zgodnie z ówczesnymi normami urbanistycznymi sformułowanymi w modernistycznej teorii planowania terenów mieszkaniowych (Karta Ateńska) osiedle zostało wyposażone w podstawowe obiekty usługowe (kultura, edukacja, liczne sklepy), wzniesiono w nim świątynie, otwarto linie autobusowe zapewniające dostęp do centralnych części Lyonu. W tym czasie osiedle La Duchère stanowiło więc wzorcowy przykład nowoczesnej miejskiej zabudowy mieszkaniowej. Budowa osiedla finansowana była z środków publicznych, mieszkania miały status socjalnych (lokatorzy otrzymywali na nie przydział po spełnieniu wyznaczonych kryteriów zamożności i wynajmowali je, a koszty utrzymania lokali były subwencjonowane przez budżet państwa).

Osiedlali się tu przede wszystkim repatrianci przybyli z Algierii w konsekwencji trwającej tam w latach 1954–1962 wojny o zniesienie dominacji francuskiej (Halitim 1995). Społeczność lokalna pochodząca z Algierii i żyjąca w La Duchère charakteryzowała się wówczas intensywnymi relacjami społecznymi, dynamiką wewnętrzną (szybko zmieniający się skład społeczny z racji succe-

sywnego napływu krewnych repatriantów), a także spójnym użytkowaniem zamieszkiwanej przestrzeni. Wśród mieszkańców zespołu osiedlowego złożonego z czterech części o nazwach: Sauvegarde, Balmont, Plateau, Chateau pojawili się również przedstawiciele innych grup społecznych i etnicznych niż repatrianci algierscy, wszyscy oni jednak reprezentowali mniej zamożne warstwy społeczne, przede wszystkim środowisko robotników. Struktura własności mieszkań w tym czasie na obszarze osiedla wskazywała, że 80% wszystkich lokali stanowiły mieszkania socjalne, natomiast pozostałe 20% były to mieszkania spółdzielcze, których lokatorzy byli jednocześnie współwłaścicielami nieruchomości.

W latach 1980–1999 La Duchère, podobnie jak wiele innych wielkich zespołów mieszkaniowych w miastach zlokalizowanych w różnych regionach Francji, doświadczyła stopniowego procesu degradacji w wymiarze materialnym, ale również, a może nawet przede wszystkim – społecznym. Negatywne procesy były konsekwencją kryzysu struktury gospodarczej w Europie w latach 80. XX w. Obserwujemy wówczas relokację wielu gałęzi produkcji (przemysł stoczniowy, metalowy, wydobywanie surowców mineralnych, przemysł włókienniczy itp.) do krajów i regionów tańszej siły roboczej, głównie w Azji, globalizację gospodarczą, a w konsekwencji ważne zmiany w sytuacji ekonomicznej rozwiniętych krajów europejskich. We Francji w tym czasie wzrasta znacząco poziom bezrobocia, które w roku 1975 według danych wynosiło średnio w kraju 2,75%, w roku 1985 ponad 5%, natomiast na początku lat 90. XX w. przekroczyło 10% (1992 – odpowiednio 11%)². Niekorzystna sytuacja ekonomiczna generowała problemy wywołane spadkiem poziomu życia niezamożnych mieszkańców blokowych osiedli mieszkaniowych oraz w konsekwencji osłabieniem pozytywnych więzi społecznych. Nastąpiła wówczas intensyfikacja występowania zjawisk patologicznych (wzrost poziomu przestępczości, handel narkotykami, konflikty etniczne itp.), które bezpośrednio spowodowały postępującą degradację przestrzeni (Badariotti 2006, Cupers 2014, Colantonio, Dixon 2013). W osiedlu La Duchère w Lyonie zaobserwowano w tym okresie znaczące zmniejszenie liczby mieszkańców, w roku 1999 tutejsza populacja liczyła jedynie 12 500 osób. Część mieszkańców silniejszych społecznie (pracujących, o wyższych aspiracjach życiowych) opuszczała tę lokalizację, przenosząc się w inne rejony miasta. W efekcie w grupie pozostających dominowali liczebnie ludzie bezrobotni, biedni, którzy coraz silniej odczuwali wykluczenie z życia społecznego. Ponadto istotną słabością obszaru był brak instytucji generujących miejsca pracy, ponieważ osiedle zostało zaprojektowane zgodnie z charakterystycznym dla tego okresu konceptem strefowania funkcji i wyraźnego oddzielenia w przestrzeni miejsc zamieszkania od innych stref funkcjonalnych miasta.

² Dane publikowane: INSEE (Institute National de la statistique et des etudes economiques, <https://www.insee.fr/>) (dostęp 11 maja 2017).

Niekorzystne tendencje obecne w relacjach społecznych bezpośrednio przekładały się również na degradację przestrzeni, mamy do czynienia bowiem nie tylko z obniżeniem wartości substancji mieszkaniowej, będącym konsekwencją upływu czasu, ale również z jej zniszczeniem wynikającym z zaniedbań, a częściowo wandalizmu będącego pochodną frustracji ubożających mieszkańców, którzy nie potrafili sobie poradzić z dotykającymi ich problemami życiowymi. Modernistyczna koncepcja organizacji przestrzeni osiedli zakładająca istnienie rozległych otwartych terenów wspólnych jako przestrzeni publicznej również nie do końca została zaakceptowana przez użytkujących teren mieszkańców. Dla relatywnie licznej ich części (zwłaszcza migrantów pochodzących z terenów Afryki Północnej) był to typ przestrzeni mieszkaniowej trudny do zaakceptowania, zdecydowanie im obcy, odmienny od znanych im dotychczas wzorców kulturowych osadnictwa. Koncentracja niekorzystnych zjawisk społecznych z racji homogeniczności populacji intensyfikowała proces degradacji obszaru w wymiarze materialnym.

W tej sytuacji w 2001 r. podjęto w gronie aktorów publicznych istotną decyzję o realizacji projektu rewitalizacji przestrzennej i społecznej obszaru La Duchère, podpisano kontrakt pomiędzy rządem, władzami metropolitalnymi Grand Lyon oraz miastem Lyon w formule tzw. Wielkiego projektu miejskiego La Duchère (*Le grand projet de ville*), którego zakończenie przewidziano do roku 2020. Obszar objęty koncepcją przekształceń liczy 120 ha. Obecnie zakończono dwa z trzech przewidzianych etapów (wykonywanych w latach 2003–2012 i 2013–2017). Począwszy od roku 2003, na omawianym obszarze wyburzono 1700 mieszkań zlokalizowanych w budynkach wzniesionych w betonowej konstrukcji wielkiej płyty (ryc. 1, 2).

Następnie sukcesywnie odtworzono tę samą liczbę lokali w nowo wzniesionych budynkach zaprojektowanych jako niższe, o zróżnicowanych formalnie bryłach oraz urozmaiconej architekturze, usytuowanych w niewielkich enklawach z towarzyszącą zielenią, które otaczały wyraźnie wyodrębnioną przestrzeń wspólną (ryc. 3, 4).

Nowe przestrzenie publiczne osiedla: place, skwery, tereny sportowe zakomponowane zostały jako tereny sprzyjające kontaktom między użytkownikami, otoczone je wieloma obiektami usługowymi handlu i gastronomii, których nie było w poprzednim zagospodarowaniu w wystarczającej liczbie. Projektowane wyposażenie usługowe było szeroko konsultowane na etapie projektu z potencjalnymi użytkownikami zmienianej przestrzeni i stanowi odzwierciedlenie wskazanych przez nich potrzeb. W efekcie tego procesu wybudowano na osiedlu wielofunkcyjną halę sportową przeznaczoną przede wszystkim dla lokalnej społeczności. W roku 2014 przekazany został użytkownikom przekształcony i dostosowany do współczesnych potrzeb mieszkańców rozległy obszar zieleni publicznej Parc du Villon. Szeroko stosowana podczas rewitalizacji formuła aktywnej partycypacji społecznej w procesie przekształceń struktury funkcjonal-

Ryc. 1. Zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym osiedla La Duchère w Lyonie – budynek mieszkalny przygotowany do wyburzenia w 2013 r.

Źródło: fotografia autorki, marzec 2013 r.

Ryc. 2. Fragment osiedla La Duchère w Lyonie po wyburzeniach – przygotowany pod nową zabudowę

Źródło: fotografia autorki, kwiecień 2014 r.

Ryc. 3. Nowa przestrzeń publiczna osiedla – Place Abbe Pierre
Źródło: jak w ryc. 2.

Ryc. 4. Przekształcone tereny mieszkaniowe La Duchère usytuowane w zieleni
Źródło: jak w ryc. 2.

nej osiedla La Duchère jest stałym elementem działań gestorów przestrzeni. Realizacja projektu przewiduje zmianę struktury własności lokali: docelowo w 2018 r. lokale socjalne mają stanowić 55% zasobów mieszkaniowych osiedla, przewidzianego dla łącznej liczby 12 500 mieszkańców. Zastosowane przy rewitalizacji osiedla rozwiązania zagospodarowania terenu, uzyskane proporcje pomiędzy zabudową i terenami zieleni (te ostatnie stanowią 40% całkowitej powierzchni), nowoczesne parametry wyposażenia technicznego w kontekście ochrony środowiska, a także zachowanie w niezmienionej formie (po przeprowadzeniu rewaloryzacji) kilku obiektów modernistycznych o oryginalnej architekturze autorstwa wybitnych twórców epoki (kościół: l'Eglise du Plateau i l'Eglise de Balmont, wieżowiec w formie walca La Tour Panoramique, wieża ciśnienia Le Chateau d'eau, budynek mieszkalny La Barre des Erables) jako dziedzictwa kulturowego XX w. zostało docenione w roku 2013 przyznaniem La Duchère przez rząd francuski certyfikatu „Ecoquartier”. Jest to potwierdzenie, że obszar w efekcie przeprowadzonej rewitalizacji spełnia wszystkie kryteria rozwoju zrównoważonego terenów miejskich. Można zatem przyjąć, że realizacja projektu, na którą dotychczas wydatkowano 650 mln euro³, zakończyła się pełnym sukcesem.

Podsumowanie

W kontekście przedstawionej rewitalizacji zespołu mieszkaniowego La Duchère należy rozważyć następującą kwestię: Czy demolowanie można traktować jako uzasadnione narzędzie w procesie radykalnej rewitalizacji? Zasadność zastosowania transformacji zdegradowanego w wymiarze materialnym, ale przede wszystkim w wymiarze społecznym obszaru poprzez demolowanie może budzić wiele wątpliwości przede wszystkim natury aksjologicznej (Kaczmarek S., Kaczmarek J. 2011). Wyburzanie obiektów i dyslokacja mieszkańców podyktowana nie tyle przyczynami technicznymi, co przede wszystkim problemami społecznymi jest na pewno posunięciem kontrowersyjnym. Jednakże analiza opinii wyrażanych przez przedstawicieli różnych grup uczestniczących w tym procesie na przykładzie osiedla La Duchère w Lyonie wskazuje na akceptację społeczną przyjętego tam radykalnego postępowania w kontekście uzyskanych przy jego zastosowaniu rezultatów. Radykalna odmiana rewitalizacji, która wykorzystuje demolowanie do eliminacji zdegradowanych struktur, może się więc stać coraz częściej stosowaną w praktyce procedurą. Każdorazowo wszakże przy jej zastosowaniu należy wykonać kompleksową analizę zasadności jej użycia na przekształcanym obszarze.

Miasto jako przestrzeń wymiany (Kaczmarek 2010) nieustannie się zmienia, doświadcza cyklicznie degradacji swoich struktur materialnych, społecznych

³ Dane za <http://www.gpvlyonduchere.org> (dostęp maj 2017).

i kulturowych, a także ekonomicznych. Procesy naprawcze, których celem jest wzmocnienie wartości społecznej obszarów, trzeba prowadzić w sposób przemyślany, które pozwoli wyeliminować istniejące sytuacje problemowe i konflikty przestrzenne, ale również zapobiegać ich pojawieniu się w przyszłości. Wymaga to jednakże szybkich, zdecydowanych działań, które skutecznie eliminują przede wszystkim przyczyny degradacji, a nie tylko jej przejawy (materialne czy społeczne). Radykalna rewitalizacja prowadzona z zastosowaniem demolowania może być porównana do swoistego rodzaju „chirurgii miejskiej”, która w procesie naprawczym obszaru zdegradowanego w pierwszym etapie dąży do szybkiego i skutecznego usunięcia elementów materialnych i społecznych, które są przyczyną degradacji, a następnie wprowadza nowe struktury przestrzenne i funkcjonalne oraz społeczne, aby zapewnić trwałą pomyślność obszaru, a tym samym dobre warunki życia mieszkańców.

Bibliografia

- Badariotti D., 2006, *Le renouvellement urbain en France: du traitement morphologique à l'intervention sociale*, <https://hal.archives-ouvertes.fr/halshs-00121821/document> (dostęp kwiecień 2017).
- Colantonio A., Dixon T., 2011, *Urban regeneration and social sustainability. Best practice from European cities*, Wiley, Blackwell, Chichester-Hoboken.
- Coafee J., Lee P., 2016, *Urban resilience. Planning for risk, crisis and uncertainty*, Palgrave Macmillan, London-New York.
- Cupers K., 2014, *The social project. Housing postwar France*, University of Minnesota Press, Minneapolis-London.
- Dire la ville c'est faire la ville. La performativité de discours sur l'espace urbain*, 2017, ed. Y. Fjalkow, Presses Universitaires de Septentrion, Lille.
- Diversification de l'habitat et mixité sociale dans les quartiers en rénovation urbaine, Act Consultants, CERFISE, Cf. Géo, IUP, Octobre 2009.
- Halitim N., 1995, *De la notion de quartier à ses représentations: Exemple de la Duchère*, „Bulletin du Centre Pierre-Léon d'histoire économique et sociale” No. 1, http://bcpl.ish-lyon.cnrs.fr/1995/VARIA/-1995_1_63.pdf (dostęp kwiecień 2017).
- Kaczmarek S., 2001, *Rewitalizacja terenów przemysłowych. Nowy wymiar w rozwoju miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kaczmarek S., 2010, *Rewitalizacja i krajobraz miejski. Kwestia społecznej odpowiedzialności*, „Studia Miejskie” t. 1, s. 283-290.
- Kaczmarek S., 2012, *Kultura gospodarowania przestrzenią w mieście*, „Studia Miejskie” t. 5, s. 9-19.
- Kaczmarek S., 2015, *Skuteczność procesu rewitalizacji. Uwarunkowania, mierniki, perspektywy*, „Studia Miejskie” t. 17, s. 27-37.
- Kaczmarek S., Kaczmarek J., 2011, *The axiology of urban space – toward moral geographies*, „Czasopismo Geograficzne” 82(1-2), s. 137-150.
- Lorens P., 2010, *Rewitalizacja miast. Planowanie i realizacja*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.
- McCarthy J., 2012, *Partnership, Collaborative Planning and Urban Regeneration*, Ashgate.
- Rey E., 2013, *Régénération des friches urbaine et de développement durable*, UCL Presses Universitaires de Louvain, Louvain-La-Neuve.
- Roberts, P., Sykes H., 2000., *Urban regeneration. A handbook*, Sage, London.
- <http://www.gpvlyonduchere.org/vivre-ici/> (dostęp kwiecień, maj 2017).